

Papieren biljetten en rode potloden

Daar gaan Nederlanders mee stemmen

► Stemmachines in Nederland blijken makkelijk te kraken.

► Na een jaar Kamerdebatten, rechtszaken, en onderzoeken, zullen burgers straks weer met het potlood stemmen.

Door DERK STOKMANS

DEN HAAG. Dertig jaar lang wist het ministerie van Binnenlandse Zaken al dat er problemen waren met de stemmachines waarmee 90 procent van de Nederlandse kiezers zijn stem uitbrengt. Maar er was een actiegroep van tien man voor nodig om er eindelijk iets aan te veranderen.

Een jaar geleden toonde de stichting Wijvertrouwenstemcomputers-niet.nl aan dat de stemmachines van Nedap – de enige fabrikant van stemmachines in Nederland – makkelijk te kraken waren, en dat uitgebrachte stemmen konden worden ‘afgeluisterd’.

Na een jaar Kamerdebatten, rechtszaken, en twee onderzoeken van commissies van wijze mannen is het voor Nedap voorbij. Gisteren zei staatssecretaris Bijleveld (Binnenlandse Zaken, CDA) dat de machines niet meer voor verkiezingen gebruikt zullen worden.

Nu Binnenlandse Zaken eisen gaat stellen aan de betrouwbaarheid en veiligheid van stemmachines, blijken de Nedap machines daar op geen enkele manier aan te kunnen voldoen, zo heeft ze van experts gehoord. Zelfs met ingrijpende aanpassingen is een oplossing niet mogelijk.

Hoe kon het zover komen? Dat het met stemmachines niet goed zat, wisten de verantwoordelijke ambtenaren al decennia, zo concludeerde de eerste commissie van wijze mannen, onder voorzitterschap van oud-minister Loek Hermans (VVD) in april. In het rapport *Stemmachines, een verweerd dossier*, beschrijft de commissie hoe het ministerie Van Binnenlandse Zaken zich tot 2005 nauwelijks bekommerde over de het toenemende gebruik van stemmachines bij verkiezingen. Terwijl dat verkiezingsproces volgens de commissie „een onvervreemdbare kerntaak van de overheid is”.

In 1966 werden in Nederland de eerste stemmachines gebruikt. Vanaf dat moment ging het al mis: „Het wordt een puinhooft”, schrijft Hermans. Door gebrek aan kennis en interesse geeft Binnenlandse Zaken het heft vanaf het begin volledig uit handen aan stemmachiniefabrikant Nedap.

Welke technieken gebruikt worden, hoe het stemgeheim en de betrouwbaarheid van uitslagen gegarandeerd worden, hoe de machines beveiligd worden, het word door het ministerie allemaal aan de makers van stemmachines overgelaten. Ze kunnen ontwerpen wat ze willen.

In 1997 besluit het ministerie dat

Het tellen van de papieren biljetten doet de computer

• Dit zei staatssecretaris Ank Bijleveld (Binnenlandse Zaken, CDA) gisteren:

• De stemmachines die 90 procent van de Nederlandse gemeenten nu gebruiken, zijn niet zodanig te beveiligen dat de verkiezingsuitslag betrouwbaar is.

• Daarom moeten alle Nederlanders bij de eerstvolgende verkiezingen weer met het rode potlood en papieren biljetten gaan stemmen.

• Het nieuwe verkiezingsproces waar nu aan gewerkt wordt komt in ieder geval te laat voor de verkiezingen voor het Europees Parlement in 2009, en alle mogelijke verkiezingen daarvoor (zoals bijvoorbeeld bij gemeentefusies, of na een eventuele val van het kabinet).

• Het kabinet komt over enige tijd met een formeel standpunt over deze nieuwe manier van kiezen. Het kan daarbij gebruik maken van het

gisteren presenteerde voorstel van de commissie-Korthals Altes voor de toekomst van de verkiezingen in Nederland.

• De commissie adviseert om alleen nog papieren stembiljetten te gebruiken.

• Het invullen en tellen van deze papieren biljetten zou wel met behulp van computers moeten gebeuren.

• Een ‘stemprinter’ – volgens Korthals Altes te zien als een „high-tech rood potlood” – print een stembiljet uit met de keus van de kiezer.

• De kiezer stopt dit biljet in een stembus. Na sluiting van het stemlokaal worden alle stembiljetten geteld met een elektronische ‘stemmenteller’.

• Het zou ongeveer 61 miljoen euro kosten om deze manier van stemmen in heel Nederland in te voeren, zo schat de commissie.

er een regeling moet komen voor het gebruik van stemmachines. Over de nieuwe regeling van 1997 schrijft de commissie-Hermans: „De minister kan geen eisen stellen, weet niet hoe de machines werken en hoe de keuringen verlopen. Het controle-instrument van hertelling wordt niet nodig geacht. Er zijn geen regels voor opslag, transport en beveiliging van stemmachines.”

Een jaar later zijn er weer verkiezingen. De gebreken van de splinter-

► De minister weet niet hoe de machines werken en hoe de keuringen verlopen ◀

nieuwe regeling komen direct aan het licht. Staatssecretaris Kohnstamm (D66), op dat moment verantwoordelijk, vindt dat het hertellen van stemmen mogelijk moet zijn en dat ook de software voor het berekenen van uitslagen gecontroleerd moet worden (fabrikant Nedap had dat met succes uit de nieuwe regeling geweerd). Al die dingen zijn tien jaar later nog niet geregeld.

Datzelfde geldt voor de monopoliepositie van het bedrijf dat die software levert, Groenendaal Bureau voor Verkiezingsuitslagen. Zijn software wordt nooit gecontroleerd en hoeft aan geen enkele regel te voldoen. Tegen de commissie verklaart Kohnstamm later de positie van Groenendaal „altijd doodeng te hebben gevonden”. Het bedrijf kan zijn gang gaan, en die ruimte neemt het ook. De commissie beschrijft hoe Groenendaal in 1997 een brief naar de

vier grote politieke partijen schrijft: of ze niet meer dan dertig kandidaten op de lijst willen zetten, omdat dat problemen oplevert voor de stemmachines. De Kiesraad, als opdrachtgever formeel verantwoordelijk voor Groenendaal, is „gevangen” door het bedrijf.

Als de actiegroep in 2006 in actie komt, is het over met de passiviteit van het ministerie. De hoogste ambtenaar „maakt zijn ambtenaren minder naïef te zijn”. De decennialang bekende, maar nooit opgeloste problemen worden nu openlijk besproken.

„Het beeld doemt op dat er veel is gesproken, maar te weinig is gedaan”, schreef staatssecretaris Bijleveld toen zij het rapport van Hermans gelezen had. Volgens haar kwam dat omdat er op het ministerie te weinig technische kennis was, maar ook omdat het onderwerp „op politiek en ambtelijk niveau in de marge is geraakt”.

Bijleveld is nu druk bezig met te bedenken hoe het in de toekomst verder moet. Ze maakt daarbij gebruik van het rapport van de tweede commissies van wijze mannen – de commissie-Korthals Altes, dat ze vandaag aangeboden kreeg (zie inzet).

Maar het duurt nog wel even voor er een nieuw systeem is, in ieder geval tot na de verkiezingen voor het Europees Parlement in 2009. Voorlopig wordt er dus gewoon weer met het ouderwetse rode potlood gestemd.

► Een uitgebreid artikel over de rol van het bureau Groenendaal stond al eerder in next, en is terug te vinden op nrc.nl.

► De rapporten van de commissies zijn te vinden op minbzk.nl.

